

РЕЗОЛЮЦІЯ ЛІТНЬОГО ФОРУМУ МОЛОДИХ ВЧЕНИХ

м. Одеса

23-24 червня 2016 р.

23-24 червня 2016 року у м.Одеса відбувся перший Літній форум молодих вчених, ініціаторами та організаторами якого стали ради молодих учених: Одеська обласна рада молодих вчених, Рада молодих учених при Міністерстві освіти і науки України, за участі Ради молодих вчених Національної академії наук України, Ради молодих вчених Дніпропетровської області, Харківської обласної Ради молодих вчених і спеціалістів, Рада молодих вчених Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Ради молодих вчених Інституту економіки і менеджменту Національного університету «Львівська політехніка». Форум відбувся за підтримки Міністерства освіти і науки України, Південного наукового центру Національної академії наук і Міністерства освіти і науки України, Ради ректорів Одеського регіону, Департаменту освіти і науки Одеської обласної державної адміністрації, Одеського обкому профспілки працівників освіти і науки, коворкінгового простору Impact HUB Odessa.

Метою Форуму є розвиток наукового молодіжного співтовариства як частини громадянського суспільства України, формування активного діалогу та обмін досвідом у контексті викликів, що формуються перед українськими молодими вченими відповідно до вимог часу. Форум було націлено також на привернення уваги влади і суспільства до проблем молодих науковців і розвитку науки в Україні в цілому; налагодження горизонтальних зв'язків між ученими різних регіонів України, радами молодих вчених різних рівнів; пошуку шляхів ефективної комунікації між ученими і суспільством, владою, медіа тощо.

У форумі взяли участь близько 100 молодих вчених – лідерів наукового співтовариства більшості регіонів України (Київ, Дніпро, Львів, Одеса, Тернопіль, Харків, Полтава, Черкаси, Чернівці, Вінниця, Суми, Миколаїв, Херсон, Кіровоград, Ужгород, Мелітополь, Ізмаїл). Серед них – представники Ради молодих вчених при Міністерстві освіти і науки України, Ради молодих вчених відділень Національної академії наук, обласні ради молодих вчених, ради молодих вчених закладів вищої освіти, науково-дослідних інститутів галузевих та Національної академії наук України.

Визнаючи важливість процесу реформування освітньо-наукової сфери, необхідність якісних ефективних трансформацій у вітчизняній науці у контексті євроінтеграційних прагнень та розвитку у рамках Європейського дослідницького простору, молоді вчені України за підсумками Форуму вважають за необхідне скерувати такі пропозиції до Міністерства освіти і науки та інших відповідних стейкхолдерів.

1. Держава має сприяти інституційному розвитку рад молодих учених. Позиція молодих учених та їх роль у громадському самоврядуванні вищого навчального закладу, наукової установи повинна посилитися. Студенти мають своє представництво в органах управління, у Національному

агентстві забезпечення якості вищої освіти, натомість молоді вчені такого права майже позбавлені. У той же час ст. 24 Закону України “Про наукову і науково-технічну діяльність” регламентує, що “представники ради молодих вчених входять до складу вищого колегіального керівного органу установи чи органу влади, при якому створено раду молодих вчених”, згідно з чим не індивідуальні молоді вчені, а саме представники ради мають входити до вчених рад вищих навчальних закладів та наукових установ, до колегій міністерств та інших органів влади, при яких вони утворені як консультативні органи. Представники Ради молодих учених органу/установи мають входити до складу різного роду робочих органів та представницьких делегацій.

Більше того, за законом органи виконавчої влади, Національна академія наук України, національні галузеві академії наук, вищі навчальні заклади, при яких створено раду молодих вчених, сприяють її діяльності та можуть фінансувати заходи і проекти, що ініціюються радою молодих вчених, отже, пропонуємо у бюджеті відповідної установи систематично передбачати відсоток на фінансування діяльності і проектів рад молодих учених.

Крім цього, забезпечити репрезентацію молодих учених у консультативних органах у сфері освіти і науки, зокрема залучити і до складу позаштатних консультантів і Громадської ради Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти.

Органам державної влади, Міністерству освіти і науки України, Комітету з питань науки і освіти, Національній академії наук України, вищим навчальним закладам та науковим установам України, обласним державним адміністраціям

2. Права молодих учених у частині їх громадської самоорганізації не можуть бути обмежені. Зараз існує правова колізія між Законом України “Про наукову і науково-технічну діяльність”, яким передбачено утворення і функціонування рад молодих учених (ст.24) та Законом України “Про вищу освіту”, де визначено лише наукові товариства студентів, аспірантів, докторантів і молодих учених (ст. 41), які у свою чергу дають можливість студентству мати подвійне представництво в органах управління установою. Натомість з огляду на специфіку провідної діяльності студентів – навчання, а молодих учених (у т.ч. аспірантів і докторантів) – дослідницька професійна діяльність, варто чітко розмежувати їх повноваження. Форму функціонування організації молодих учених визначатимуть самі учені. Крім цього, варто внести зміни до Закону “Про вищу освіту”, внесши зміни до ст.41, додавши Ради молодих учених.

Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти, Міністерству освіти і науки України

3. Політика держави у сфері науки та освіти, попри гучні політичні заяви, очевидно, не належить до пріоритетних, а має характер соціальної, і фінансування сфери формується за принципом мінімального забезпечення функціонування та не враховує реальних потреб науки для її ефективного функціонування. Натомість, ми переконані, що такий підхід повинен змінитися кардинально, наука, інновації – це насамперед сфера інвестицій, таких, що є довгостроковими, не дають миттєвих результатів і доходів, але є запорукою сталого розвитку економіки та суспільства. Фінансовий аспект державної політики повинен бути негайно переглянутий. Міністерство фінансів повинно не зменшувати бюджетні кошти, шукаючи де зекономити, а навпаки – знаходити джерела і шляхи наповнення державного бюджету України і зокрема для фінансування науки, досліджень та інновацій. Норма Закону “Про наукову і науково-технічну діяльність” щодо фінансування науки на рівні 1,7% ВВП має виконуватися. Політика держави у сфері науки та вищої освіти не може визначатися та регулюватися щороку Законом про державний бюджет, як це було у 2016 р.

Більше того, реальна фінансова автономія має бути надана вищим навчальним закладам та науковим установам. Ми вважаємо неприпустимою ситуацію, коли усі гроші, отримані на спеціальні рахунки ВНЗ/НУ за грантом, за договором про виконання досліджень, вважатимуться бюджетними: за ст. 1, п. 23 власні надходження бюджетних установ вважаються доходами бюджету, відповідно до ст. 13, п. 4. “Власні надходження бюджетних установ отримуються додатково до коштів загального фонду бюджету і включаються до спеціального фонду бюджету”, сюди належить і кошти, отримані від основного виду діяльності (надання освітніх послуг, виконання досліджень на умовах договорів і т.п.), більше того ідеться і про кошти, що отримують вищі та професійно-технічні навчальні заклади від розміщення на депозитах тимчасово вільних бюджетних коштів, отриманих за надання платних послуг, якщо таким закладам законом надано відповідне право; кошти, що отримують державні і комунальні вищі навчальні заклади, наукові установи та заклади культури як відсотки, нараховані на залишок коштів на поточних рахунках, відкритих у банках державного сектору для розміщення власних надходжень, отриманих як плата за послуги, що надаються ними згідно з основною діяльністю, благодійні внески та гранти (абз.12).

Відтак, бюджетний статус вищого навчального закладу та наукової установи суттєво гальмує її розвиток, що не відповідає демократичному устрою і принципам європейського урядування. Кінцевою ланкою ухвалення рішень та відповідальності щодо прийняття рішень стосовно витрат має бути керівник установи для робіт за державним замовленням (базова тематика) та керівник робіт за науковими проектами (у тому числі за бюджетні кошти) та недержавним замовленням. На нашу думку, потрібно розробити і внести суттєві зміни до Бюджетного кодексу, де чітко визначити статус вищих навчальних закладів та наукових інституцій, можливо, скориставшись польським досвідом, де статус бюджетної установи та отримувача публічних

фінансів розмежовані, і таким чином надати можливість установам планувати власний розвиток та діяльність.

Президенту України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України, Міністерству освіти і науки України, Міністерству фінансів України

4. Високі корупціогенні ризики, несприятлива бюджетна політика, зазначена у п. 1, та відсутність ефективних фіскальних важелів, які би потенційно могли заохочувати сектор реальної економіки, підприємства у підтримці та фінансуванні інновацій та наукових досліджень. Наявність обов'язковості підписаних договорів з підприємствами для ВНЗ/НУ без елементарних сприятливих на те правових та фінансових умов може перетворювати ці договори на формальність, тим самим стимулюючи обидві сторони до порушення академічної доброчесності та фальсифікації науки. Підприємці можуть відмовлятися від офіційного співробітництва у зв'язку з високою вірогідністю позапланової їх перевірки контрольно-ревізійними органами.

На нашу думку, держава має системно опрацювати та створити сприятливий для інновацій (innovation friendly) економічний клімат і правові рамки для вітчизняних підприємств усіх рівнів, які проводять, беруть участь або фінансують наукові дослідження та інновації. Цивілізована практика свідчить, що першим кроком у цьому напрямку має бути оптимізація податків і зниження податкового навантаження для таких підприємств за умови, що ці “пільгові” кошти будуть реально й офіційно спрямовані на проведення наукових досліджень (у т.ч. для вирішення проблем окремого підприємства) та впровадження інновацій.

Крім цього, ефективним вирішенням могла би стати окрема програма фінансування наукових досліджень у співпраці з сектором реальної економіки, на зразок напрямку “Індустріальне лідерство” у програмі Горизонт-2020, за кошти державного бюджету України. Обов'язковою умовою цього конкурсу мала би бути участь підприємств і дослідницьких груп з наукових установ/вищих навчальних закладів для проведення досліджень і впровадження інновацій, необхідних саме промисловості, аплікантами могли би бути обидві категорії учасників консорціумів. Такий конкурс міг би знайти місце у бюджеті Міністерства економіки.

Президенту України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України, Міністерству економіки України, Міністерству освіти і науки України, Національній академії наук України, Міністерству фінансів України

5. В Україні практично відсутні інкубатори інновацій (innovation hubs), більшість стартапів, особливо молодих дослідників, завершується безрезультатно. Інкубатори могли би надавати консультативну, правову допомогу в аспекті “від ідеї до реалізації”. Можливу, таку функцію могли, за

умови відповідного фінансування, могли би взяти на себе регіональні наукові центри НАН і МОН України. Саме вони могли би стати організаторами проведення регулярних презентацій проектів та розробок для бізнесу та потенційних інвесторів.

Міністерству економіки України, Міністерству освіти і науки України, Національній академії наук України

6. Політика щодо фінансування відряджень є вкрай несприятливою. Більшість відряджень молодих учених фактично не фінансуються, на відміну від старших колег та адміністративних працівників, при тому, що великим є розрив між рівнем доходів молодих учених і професорів. Неадекватним є рівень витрат на відрядження, зважаючи на сучасний рівень цін – 250 грн/добу на проживання (за такі кошти важко знайти навіть хостел з проживанням 8 людей у кімнаті) та 30 грн. добових. Потрібно підняти рівень витрат на відрядження до адекватного (на сьогодні, принаймні 500 грн/добу та 150 грн/добу добових), розробити метод розрахунку витрат на відрядження залежно від рівня цін (інфляції), правовим шляхом дозволити витрати на відрядження за вибором керівника робіт для проектів за конкурсною тематикою та позабюджетні кошти.

Міністерству освіти і науки України, Міністерству фінансів України, Національній академії наук України, вищим навчальним закладам та науковим установам України

7. У конкурсах наукових проектів молодих учених, які проводить і фінансує Державний фонд фундаментальних досліджень, вікова межа учасників конкурсів є досить низькою до 33 років для кандидатів наук і до 35 років для докторів наук. Такі терміни дискредитують і порушують права молодих вчених – кандидатів наук, яким більше 33, але ще не 35, і докторів наук, яким більше 35, але немає 40 років. Варто рекомендувати Державному фонду фундаментальних досліджень привести у відповідність віковій межі молодих учених до Закону України “Про наукову і науково-технічну діяльність” та збільшити вікову межу для участі у конкурсі для молодих вчених до 35 років для кандидатів наук і до 40 років для докторів наук, що відповідатиме визначенню “молодий вчений” за законом.

Кабінету Міністрів України, Міністерству освіти і науки України, Державному фонду фундаментальних досліджень

8. Терміново переглянути кваліфікаційні вимоги для присудження учених звань доцента, старшого дослідника та професора:

- кількість бюрократичних документів, які дублюють один одного;
- вимоги до сертифікату з англійської мови, встановлені наказом Міністерства освіти і науки України, звужують та обмежують дію Постанови, більше того знання мови, уміння використовувати її у науковій роботі та професійній академічній діяльності та навички, необхідні для складання іспиту, – це принципово різні уміння. Рівень англійської мови не нижче B2 не можна визначати єдиним для спеціалістів з гуманітарних та технічних наук.

Сертифікат TOEFL і т.д. не є визначальним зі знання специфічної термінології та можливості спілкування для спеціалістів у різних галузях, це тест як передумова для навчання, але він не може бути критерієм оцінювання результатів наукової діяльності. Більше того, підготовка і складання тестів має під собою комерційну основу, що не відповідає рівню доходів у науковій сфері. На нашу думку, адекватною заміною може бути наявність іноземних публікацій та доповідей на міжнародних конференціях;

– обмеження можливостей публікувати наукові результати, що відповідають профілю науковців, лише двома базами даних Scopus та Web of Science, варто було би додати й інші бази: Ulrichsweb, RePEc, Index Copernicus, Directory of Open Access Journals, CiteFactor, Advanced Science Index, ResearchBib, J-Gate.

Кабінету Міністрів України, Міністерству освіти і науки України

9. Має бюрократичні складнощі офіційне співробітництво вчених (у тому числі молодих вчених) з установ, які підпорядковані різним структурам, у тому числі й подача спільних проектів та проведення спільних наукових досліджень за бюджетні та позабюджетні кошти з установ МОН та НАН (або галузевих академій). Необхідно створити нормативно-правове підґрунтя, яке уможливило підготовку та подачу спільних проектів учених з організацій різного підпорядкування, а також дозволило розподілити кошти між ними.

Кабінету Міністрів України, Міністерству освіти і науки України, Національній академії наук України

10. Розробити інформаційні заходи щодо популяризації науки, її ролі у суспільстві, підтримувати їх на національному та регіональному рівні, започаткувати проведення Національного наукового пікніка. Сприяти організаційно та фінансово заходам і проектам зі згуртування академічного середовища, молодих учених (наприклад, Форуму молодих учених).

Міністерству освіти і науки України, Національній академії наук, обласним державним адміністраціям, органам місцевого самоврядування

11. Популяризувати принципи Європейської Хартії дослідника та Кодексу рекрутації академічних працівників як засадничі у провадженні кадрової політики та діяльності щодо розвитку наукового персоналу в Україні. Привести кадрову політику вищих навчальних закладів та наукових установ у відповідність до європейських рекомендацій. Заохочувати вищі та наукові установи до ратифікації Хартії і Кодексу.

Міністерству освіти і науки України, Національній академії наук України, вищим навчальним закладам та науковим установам

12. Протягом останніх трьох років кількість молодих учених, які працюють/навчаються у вищих навчальних закладах та наукових установах, зменшилася з 40 тис до 33 тис осіб (дані Міністерства освіти і науки України). Ця тривожна тенденція вимагає суттєвого коригування з боку

органів державної влади в контексті реалізації державної політики щодо молодих учених. Відповідно Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» «молодий учений» – вчений віком до 35 років, який має вищу освіту не нижче другого (магістерського) рівня, або вчений віком до 40 років, який має науковий ступінь доктора наук або навчається в докторантурі), проте цілісних даних щодо загальної кількості молодих учених в Україні немає. Пропонуємо внести зміни до форм статистичної звітності вищих навчальних закладів та наукових установ передбачивши позицію «молодий учений» відповідно до вікових меж Закону.

***Кабінету Міністрів України, Державній службі статистики
України***

13. Розробити ефективну програму соціального захисту учених, у тому числі й молодих, що включало би медичне страхування (можливо, у співпраці зі страховими компаніями) та житлові програми. Для наукової молоді проблема власного житла, за умови цін, які не відповідають рівню заробітних плат у сфері освіти і науки, є дуже гострою та актуальною. Програми Державного фонду сприяння молодіжному житловому будівництву не фінансуються достатньо і не охоплюють молодих учених у вікових межах, визначених законом (35-40 років автоматично елімінуються з програми). Відсутність житла і більше того реальних перспектив легально заробити на нього в академічній сфері – це один із ключових чинників інтерсекторальної мобільності з одного боку, а з іншого – наукової міграції. Потрібно розробити програми житла для академічної сфери разом з органами влади та приватними забудовниками (можливі варіанти – академічні містечка за містом).

***Президенту України, Кабінету міністрів України,
Міністерству освіти і науки України, Міністерству
інфраструктури***

14. Розробити та впровадити систему тревел-грантів для молодих учених та аспірантів, які були б спрямовані на участь молоді у програмах академічної мобільності та забезпечили би вільний вибір ученими навчальних програм, курсів, стажувань і конференцій за кордоном. Фінансування конкурсу тревел-грантів могло би здійснювати Національне агентство академічних обмінів, яке могло би бути утворене за європейськими практиками, або через Центр міжнародної освіти МОН. Ключовим має бути самоподання заявки, незалежно від ВНЗ/НУ, як це відбувається у європейській програмах (лише лист підтримки вимагався би замість подання від імені установи).

***Президенту України, Кабінету міністрів України,
Міністерству освіти і науки України,***

Учасники Форуму звертаються до Президента України, Верховної Ради України, Кабінету міністрів України, Міністерства освіти і науки України,

Комітету з питань науки і освіти Верховної Ради України, Національної академії наук України із проханням розглянути та вжити заходів із реалізації вищезазначених пропозицій. До складу робочих груп з формування рішень просимо залучити представників Ради молодих учених при Міністерстві освіти і науки України та Ради молодих учених Національної академії наук України.